

پیشگفتار

در این کتاب سعی شده است وضعیت‌ها و حوادث مهم و برجسته دوران هشت سال دفاع مقدس که ترکیبی از منطق، تدبیر، حماسه‌آفرینی، معنویت، عاطفه و مهربانی بوده است مورد مطالعه قرار گیرد. در این بررسی ضمن بحث پیرامون پیروزی‌ها، رشادت‌ها، شجاعت‌ها و فداکاری‌هایی که بسیار مهم و غرورآفرین بوده است، به مسائل و مشکلات مربوط به هر دوره از جنگ، وضعیت و شرایط دشمن، فشارهای وارده بر رزمندگان اسلام و مردم و در نهایت نتایج و دستاوردهایی که نصیب جمهوری اسلامی ایران شده است، اشاره می‌شود.

تاکنون در اکثر مطالب و کتاب‌های انتشار یافته در مورد دفاع مقدس، به ابعاد مختلف و مؤلفه‌های علمی و نهادینه شده جنگ در سطح کلان و به شکل تحلیلی پرداخته نشده و به طور عمیق مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار نگرفته است.

در این کتاب با استفاده از مدارک معتبر و منابع دست اول، روایتی صحیح و تحلیلی واقع‌بینانه و بی‌طرفانه از این واقعه بزرگ تاریخ هشت ساله دفاع ملت بزرگ و انقلابی جمهوری اسلامی ایران ارائه شده است. در این خصوص، فراگیری محتوای کتاب حاضر که یادآور دوران پرافتخار نظام جمهوری اسلامی ایران در هشت سال دفاع مقدس است، برای نسل جدید به ویژه دانشجویان ضرورت داشته و اهمیت آن را دو چندان می‌کند.

پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس با بهره‌گیری از فرماندهان، محققان، متخصصان مجرب و کارآزموده در زمینه انعکاس علوم و معارف دوران پرافتخار هشت سال دفاع مقدس به روش علمی و پژوهشی، در قالب تولید و انتشار محصولات دیداری، شنیداری و نوشتاری مرتبط با حوزه عملکرد رزمندگان اسلام

در ۸ سال دفاع مقدس، فعالیت چشمگیری را در سال‌های اخیر انجام داده که با توجه به کمبودهای اساسی در عرصه ادبیات علمی و نظامی، انتظار می‌رود که این روند همچنان با حمایت اندیشمندان گرامی تداوم پیدا کند.

با توجه به تجارب بسیار گرانقدر این دوران پر افتخار، پژوهشگاه در صدد افزایش دانایی دانشجویان علوم مختلف دانشگاهی نسبت به مسائل پیچیده جنگ و چگونگی کاربرد علوم مختلف در پیروزی‌های رزمندگان اسلام است و امید است که بتواند در راستای منویات فرمانده معزز کل قوا حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) حرکت و به تکلیف خود عمل نماید.

کتاب *آشنایی با علوم و معارف دفاع مقدس* ماحصل تلاش‌های مستمر صاحب‌نظران، متخصصان و کارشناسانی است که به منظور پر کردن خلأهای ناشی در مسائل جغرافیایی، اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و نظامی به رشته تحریر درآمده است و دو هدف عمده را دنبال می‌کند:

۱. ارائه محتوایی ارزشمند از مجاهدت‌ها، توانمندی‌ها و ایثارگری‌های دوران هشت سال دفاع مقدس برای استفاده دانشجویان (مقاطع کاردانی و کارشناسی) و متخصصان در حوزه‌های علوم مختلف دانشگاهی.

۲. توسعه و انتقال علوم و معارف دفاع مقدس برای نسل جوان به روش علمی و نهادینه و اجرایی نمودن منویات مقام معظم رهبری برای حفاظت از این گنج عظیم و ماندگار.

امید است با نگارش این کتاب، توانسته باشیم گام مؤثری هرچند کوچک در زمینه ترسیم مفاهیم و ادبیات آن دوران ارزشمند به خصوص ولایت‌مداری رزمندگان جمهوری اسلامی ایران، برداریم.

آب دریا را اگر نتوان کشید هم به قدر تشنگی باید چشید

پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس از کلیه عزیزانی که در به ثمر رسیدن این اثر، تلاش شبانه‌روزی و بی‌شائبه‌ای داشته‌اند و به حکم وظیفه به ویژه از مجموعه همکاران ذیل سپاسگزاری و قدردانی می‌نماید:

۱. استاد فقید و رزمنده جانباز، سردار سرلشکر پاسدار شهید دکتر حاج احمد سوداگر رئیس سابق پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس که نقش مؤثری در ارائه درس آشنایی با علوم و معارف دفاع مقدس در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور داشته است.

۲. سردار سرلشکر پاسدار دکتر سید یحیی صفوی ناظر عالی درس دفاع مقدس و نماینده شورای عالی انقلاب فرهنگی و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری که پژوهشگاه را در تدوین اثر فوق راهنمایی و یاری نمودند.

۳. همه اساتید و فرماندهان هشت سال دفاع مقدس به خصوص دکتر محسن رضایی، سردار سرلشکر دکتر غلامعلی رشید، امیردربان علی شمخانی، امیرسرلشکر حسنی سعدی و ... که در کلاس‌های درس تربیت مدرس در این پژوهشگاه مطالب بسیار ارزنده‌ای را ارائه نموده‌اند و سعی شده از مطالب آن‌ها در تهیه و تدوین کتاب فوق استفاده گردد.

۴. فرماندهان، پیشکسوتان، خبرگان و محققان هشت سال دفاع مقدس که در تهیه و تدوین این کتاب همکاری کرده‌اند و این پژوهشگاه را یاری داده‌اند (به ترتیب حروف الفبا):

۱. امیرسرتیپ ۲ بازنشسته مسعود بختیاری،
۲. سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی،
۳. امیرسرتیپ ۲ بازنشسته داوود سنجری پور،
۴. سردار سرتیپ ۲ پاسدار ناصر شعبانی،
۵. سردار سرتیپ ۲ پاسدار مهراں طهماسبی،
۶. سردار سرتیپ پاسدار دکتر حسین علانی،
۷. سردار سرتیپ پاسدار احمد غلامپور،
۸. امیرسرتیپ ۲ بازنشسته نصرت‌الله معین وزیری،
۹. امیرسرتیپ ۲ بازنشسته عبدالحسین مفید،
۱۰. امیرسرتیپ ۲ بازنشسته سید علی اکبر موسوی قویدل،

۱۱. امیرسرتیپ ۲ حسین ولیوند زمانی،

۱۲. آقای علی میرهاشمی،

۱۳. آقای احمد یارمحمدی.

در این نوشتار سعی شده است که مطالب تهیه شده به صورت مستند و منطقی ارائه گردد و لیکن ممکن است دارای اشکالات و نقایصی باشد. لذا از همه صاحب نظران، اندیشمندان، کارشناسان، فرماندهان، استادان و دانشجویان گرانقدر درس آشنایی با علوم و معارف دفاع مقدس انتظار می رود که با نظرات عالمانه و صادقانه خود این پژوهشگاه را یاری فرموده تا در چاپ های بعدی تجدید نظر و اصلاح گردد.

قبلاً از بذل توجه و عنایت شما عزیزان کمال تشکر و قدردانی را دارم.

رئیس پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس

سرتیپ ۲ پاسدار دکتر هادی مراد پیری

شهریور ۱۳۹۱

مقدمه

هدف اساسی و غیرقابل تغییر هر حکومتی حفظ بقای ملی، حفظ تمامیت سرزمین و هویت ملی و ارزش‌ها و منافع ملی است. این هدف مهم در اثر جنگ‌ها و تهاجمات نظامی بیگانگان به صورت شدید به مخاطره می‌افتد.

هدف اصلی جنگ‌ها تحمیل اراده سیاسی یک دولت یا ائتلافی از دولت‌ها بر دولت دیگر است که از اهداف حداکثری یعنی ساقط کردن نظام سیاسی مستقر در کشور مورد هجوم یا تضعیف قدرت ملی آن کشور با از بین بردن منابع اقتصادی و انسانی یا وابستگی سیاسی، تسلط بر منابع اقتصادی کشور مقابل یا تحمیل قرارداد سیاسی بر کشور مورد هجوم است.

جنگ تحمیلی هشت ساله رژیم بعث عراق بر جمهوری اسلامی ایران با مشخصات زیر یکی از جنگ‌های منحصر به فرد در پایان قرن بیستم محسوب می‌شود:

۱. طولانی‌ترین و پرهزینه‌ترین جنگ منطقه غرب آسیا پس از جنگ دوم جهانی بوده است.

۲. تنها جنگی بود که در دوران دوقطبی بودن قدرت یا دوران جنگ سرد (۱۹۴۵-۱۹۹۱ م) هر دو ابرقدرت از کشور مهاجم یعنی دولت عراق حمایت می‌کردند.

۳. برخی از دولت‌های اروپایی (خصوصاً فرانسه، انگلیس و آلمان) و برخی از دولت‌های عربی مثل عربستان سعودی، کویت، مصر و اردن از رژیم بعث عراق حمایت می‌کردند.

۴. تنها جنگی بود که طی دو‌یست سال گذشته نتوانستند قسمتی از سرزمین ایران را جدا سازند یا اراده سیاسی خودشان را برای لغو قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر بر

ایران تحمیل کنند؛ جنگ عراق علیه ایران بود (رئیس جمهوری معدوم عراق طی نامه‌ای در سال ۱۳۶۹ برای ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران تمامی بندهای قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر را مجدداً قبول کرد).

۵. پیروزی سیاسی و نظامی ایران بر عراق معادله قدرت سیاسی نظامی منطقه (غرب آسیا) را به نفع ایران رقم زد (البته با خسارت زیاد انسانی و اقتصادی که بر ایران تحمیل شد).

کتاب *آشنایی با علوم و معارف دفاع مقدس* که در هفده فصل تهیه گردیده است کتاب جامعی است که به ابعاد مختلف علوم و معارف دفاع مقدس به صورت خلاصه و در سطح مقطع کارشناسی پرداخته و می‌تواند بینش و دانایی کلیه دانشجویان عزیز علوم مختلف دانشگاهی را نسبت به حقایق و واقعیت‌های دوران دفاع مقدس افزایش دهد.

با مطالعه این کتاب و استفاده از تجارب استادان و محققان و صاحب‌نظران علوم دفاعی و امنیتی، دانشجویان شناخت و تحلیل مناسبی از مسائل پیچیده دوران دفاع مقدس و مسائل امنیتی محیط ملی ایران و عراق و محیط منطقه‌ای و بین‌المللی پیدا خواهند کرد؛ و تأثیر مدیریت راهبردی حضرت امام خمینی (رهبر کبیر انقلاب اسلامی) را در مقیاس جهانی، منطقه‌ای و ملی درک خواهند کرد.

آشنایی با نبوغ و استعداد فرماندهان و رزمندگان جمهوری اسلامی ایران طی هشت سال دفاع مقدس که همزمان قدرت مدیریت جامع (مدیریت بحران) و سازماندهی و آموزش و ظرفیت‌سازی حضور دو میلیون نفر نیروهای داوطلب بسیجی را در سازمان‌های رزم برنامه‌ریزی کنند و بتوانند تجهیزات لازم را برای دفاع از انقلاب اسلامی و ملت بزرگ و شجاع ایران و سرزمین عزیز ایران فراهم کنند یا از دشمن به غنیمت بگیرند یا تولید داخلی نمایند، از مدیریت‌های منحصر به فرد دوران دفاع مقدس محسوب می‌شود.

آشنایی با مسائل سیاسی زمان جنگ، صدور قطعنامه‌ها، وضعیت اقتصادی و نظامی ایران و عراق از جمله مطالب ارزشمند این کتاب محسوب می‌گردد.

امید است تدریس این کتاب توسط استادان مجرب بتواند شناخت و دانایی دانشجویان عزیز را نسبت به دوران دفاع مقدس افزایش دهد و تا اندازه‌ای مفاهیم ارزشمندی همچون شجاعت، ایمان، خردمندی، روحیه، مقاومت و ایثار را به نسل جدید منتقل نماید.

دکتر سید یحیی صفوی

شهریور ۱۳۹۱

طلیعه

گزیده‌هایی از سخنان حضرت امام خمینی (ره) و حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

۱. حضرت امام خمینی (ره)

... من با جرأت مدعی هستم که ملت ایران و توده میلیونی آن در عصر حاضر بهتر از ملت حجاز در عهد رسول‌الله (ص) و کوفه و عراق در عهد امیرالمؤمنین (ع) و حسین بن علی (ع) می‌باشند.

آن حجاز که در عهد رسول‌الله (ص)، مسلمانان نیز اطاعت از ایشان نمی‌کردند و با بهانه‌هایی به جبهه نمی‌رفتند، که خداوند تعالی در سوره توبه با آیاتی آن‌ها را تویخ فرموده و وعده عذاب داده است و آنقدر به ایشان دروغ بستند که به حسب نقل، در منبر به آن‌ها نفرین فرمودند و آن اهل عراق و اهل کوفه که با امیرالمؤمنین (ع) آنقدر بد رفتاری کردند و از اطاعتش سر باز زدند که شکایات آن حضرت از آنان در کتب نقل و تاریخ معروف است.

و آن مسلمانان عراق و کوفه که با سیدالشهدا (ع) آن شد که شد و آنان که در شهادت دست آلوده نکردند، یا گریختند از معرکه و یا نشستند تا آن جنایت تاریخ واقع شد. اما امروز می‌بینیم که ملت ایران از قوای مسلح نظامی و انتظامی و سپاه و بسیج تا قوای مردمی از عشایر و داوطلبان و از قوای در جبهه‌ها و مردم پشت جبهه‌ها، با کمال شوق و اشتیاق، چه فداکاری‌ها می‌کنند و چه حماسه‌ها می‌آفرینند و می‌بینیم که مردم محترم سراسر کشور چه کمک‌های ارزنده می‌کنند.

و می‌بینیم که بازماندگان شهدا و آسیب‌دیدگان جنگ و متعلقان آنان با چهره‌های حماسه‌آفرین و گفتار و کرداری مشتاقانه و اطمینان‌بخش با ما و شما روبه‌رو می‌شوند و این‌ها همه از عشق و علاقه و ایمان سرشار آنان است به خداوند

متعال و اسلام و حیات جاویدان. در صورتی که نه در محضر مبارک رسول اکرم (ص) هستند و نه در محضر امام معصوم (ع) و انگیزه آنان، ایمان و اطمینان به غیب است و این رمز موفقیت و پیروزی در ابعاد مختلف است و اسلام باید افتخار کند که چنین فرزندان تریب نموده و همه ما مفتخریم که در چنین عصری و در پیشگاه چنین ملتی می‌باشیم....

... شما عزیزان و جوانان بزرگوار باید بدانید که حفظ و حراست اسلام و کشور اسلامی و دین حق از بزرگ‌ترین طاعاتی است که از صدر عالم تاکنون، انبیای معظم و اولیای بزرگ صلوات‌الله‌علیهم اجمعین در راه آن، کوشش جانفرسا نموده و از هیچ فداکاری دریغ ننموده‌اند و تربیت و تعلیم فنون نظامی در راه این هدف، ارزنده‌ترین ارزش‌هاست. و تا شما جوانان بیدار و سایر قشرهای ملت بزرگ با این شور و شعور در صحنه حاضرید به کشور و جمهوری اسلامی، آسیبی نخواهد رسید.
(برگرفته از وصیت‌نامه سیاسی - الهی حضرت امام خمینی (ره) و سخنان آن حضرت در سالروز تشکیل بسیج مستضعفان (۴ آذر ۱۳۶۰)).

۲. حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

... جنگ، یکی از محیط‌ترین حوادث برای یک ملت است. ما همگی این را با وجود خودمان، با گوشت و پوست و احساس و ادراک خودمان مشاهده کردیم. این نیست که فقط در تاریخ چیزی خوانده، یا به آمارها مراجعه کرده باشیم. لیکن نکته مهم این است که ملت‌ها می‌توانند این حادثه پُر خسارت را به یک فرصت و به یک سرمایه تبدیل کنند. می‌دانید، خسارت جنگ هم فقط این نیست که عزیزان ملت به کام مرگ کشانده می‌شوند یا ویرانی‌هایی به بار می‌آید و سرمایه‌هایی بر باد می‌رود. اگر در جنگی عزم ملی و خردمندی سردمداران کشور به کمک کشور نیاید، آن سرافکنندگی و ذلت و هزیمت معنوی‌ای که بر دوش آن ملت سنگینی خواهد کرد، شاید از همه این خسارت‌ها بالاتر است.

عزیزان من! آنچه که این قضیه را تمام می‌کند، این است که روایت این

حادثه به درستی صورت گیرد. اگر این حادثه بزرگ، درست روایت شود، این اثرات ماندگار خواهد شد. اگر غلط روایت شود، یا روایت نشود، این تأثیرات بسیار کم خواهد شد. نه این که به کلی از بین برود؛ لیکن بسیار کم خواهد شد. اگر خدای نکرده مغرضانه روایت شود، قضیه به عکس خواهد شد.

این هشت سال دوره دفاع مقدس، شامل هزاران هزار حادثه است. من می‌خواهم این را از جامعه فرهنگی و هنری کشور مطالبه کنم که از این هزاران هزار حادثه، لااقل یک فهرست تهیه کنند. بنشینند فکر کنند و در حوادث جنگ، دقت نظر هنرمندانه به خرج دهند؛ یک فهرست از این حوادث به وجود آورند؛ بعد این را بگذارند در قبال کارهای هنری‌ای که تا امروز درباره جنگ شده است - که البته بسیار هم ارزشمند است - ببینند که چقدر از این فهرست را ما پُر کرده‌ایم. من اعتقاد این است که اگر این کار صورت گیرد، خواهیم فهمید که ما یک هزارم آنچه را که درباره این جنگ می‌باید تبیین کرد و می‌توان تبیین و موشکافی کرد، هنوز بیان نکرده‌ایم!

ما در این ماجرای هشت ساله، یک پیروزی مطلق به دست آوردیم. ما که جنگ را شروع نکرده بودیم که بگوییم فلان جا را می‌خواستیم بگیریم، نتوانستیم، پس ناکام شدیم، قضیه این نبود. قضیه این بود که دشمنی به ما حمله کرده بود و می‌خواست بخشی از خاک ما را بگیرد. همه دنیا هم به او کمک کردند، ما هم مردانه ایستادیم، ناکام شد و بینی‌اش به خاک مالیده شد و برگشت. پیروزی از این بالاتر؟ این پیروزی را با همین ابعاد، با همه خصوصیات که در آن وجود دارد، با همه آن هزاران هزار ماجرای که آن را به وجود آورده است، ما باید روایت کنیم. این کار هنرمندان عزیز ماست. کار نویسندگان است. کار سینماگران است. کار شاعران است. کار نقاشان است. کار اصحاب فرهنگ و هنر است.

همه جنگ، داخل جبهه‌ها نیست. بسیاری از مسائل جنگ، داخل خانه‌هاست؛ در راه‌هاست؛ داخل دل‌هاست؛ در مجموعه‌های تصمیم‌گیری است؛ در مجامع بین‌المللی است.

امروز ما می‌بینیم وقتی که راجع به دفاع مقدس و جنگ هشت ساله و این عظمت مطلق که ملت ایران آفرید، صحبت می‌شود - که مهم‌ترین موضوع هنری است و یک هنرمند درباره این گونه شکوه‌های ملی، خوب می‌تواند قلم‌فرسایی یا میدان‌داری کند - بعضی از آثار در گوشه و کنار پیدا می‌شود که نه فقط عظمت را نمی‌بینند؛ می‌گردند یک نقطه ضعفی، یا واقعی، یا حتی پنداری، پیدا می‌کنند و آن را مورد مذاقه قرار می‌دهند! هدف از این کارها چیست؟ چرا باید ما این فرآورده عظیم ملت ایران را ندیده بگیریم؟! این خدمت به ملت ایران است که در تهاجمی که به مرزهای او، به شخصیت او، به عزت او، به تاریخ او، به هویت ملی او شده است - این گونه مردانه ایستاده و این طور شجاعانه دفاع کرده - ما بیاییم آن را زیر سؤال ببریم.

آثار بزرگ هنری دنیا را نگاه کنید؛ بسیاری از آن‌ها بر روی قهرمانی‌های ملت‌ها متمرکزند؛ حتی آن‌جایی که شکست خوردند.

امروز کار عده‌ای که به میدان جنگ رفتند و در این هشت سال، آن حماسه را آفریدند - چه شهدايشان، چه ایثارگران‌شان، چه رزمندگان‌شان - دیگر تمام شد. آن‌ها کار خودشان را کردند. پس از پایان کار آن‌ها، کار یک خیل عظیم دیگری آغاز می‌شود؛ نوبت این خیل عظیمی است که این دیگر مسئله‌اش هشت سال نیست؛ هشتاد سال هم اگر طول بکشد، جا دارد....

در دیدار با متولیان فرهنگ و هنر دفاع مقدس (۶ مهر ۱۳۷۹)